

Arkhaia Anatolika
Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi
The Journal of Anatolian Archaeological Studies
Volume 2 (2019)

**Marmaris Müzesi'nden Genç Bir Kadın (Plautilla?) Portresi:
Geç Fark Edilen Bir Prenses**
*The Portrait of a Young Lady (Plautilla?) from the Marmaris Museum:
A Late Recognized Princess*

İbrahim KARAOĞLAN

Geliş Tarihi: 17.12.2018 | Kabul Tarihi: 25.01.2019 | Online Yayın Tarihi: 01.02.2019

Makale Künyesi: İ. Karaoğlan, "Marmaris Müzesi'nden Genç Bir Kadın (Plautilla?) Portresi: Geç Fark Edilen Bir Prenses", *Arkhaia Anatolika* 2 (2019), 1-20. DOI: 10.32949/Arkhaia.2019.6

Arkhaia Anatolika, Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi "Açık Erişimli" (Open Access) bir dergidir. Kullanıcılar, dergide yayınlanan makalelerin tamamını tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstermek suretiyle bilimsel çalışmalarında bu makalelerden faydalanabilir. Bunun için yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almasına gerek yoktur.

Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Arkhaia Anatolika, The Journal of Anatolian Archaeological Studies follows Open Access as a publishing model. This model provides immediate, worldwide, barrier-free access to the full text of research articles without requiring a subscription to the articles published in this journal. Published material is freely available to all interested online readers.

The scientific and legal propriety of the articles published in the journal belongs exclusively to the author(s).

Arkhaia Anatolika

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 2 (2019) 1-20
DOI: 10.32949/Arkhaia.2019.6

Marmaris Müzesi'nden Genç Bir Kadın (Plautilla?) Portresi: Geç Fark Edilen Bir Prenses

The Portrait of a Young Lady (Plautilla?) from the Marmaris Museum: A Late Recognized Princess

İbrahim KARAOĞLAN*

Özet

Marmaris Müzesi'ne 2010 yılında kazandırılan mermer baş içerdiği moda, stil ve yüksek işçilikle dikkati çeker. Özellikle yapıtın ense örgüsü, eşine az rastlanır türdendir. Bilindiği üzere Roma İmparatorluk Dönemi'nde saç, portre yapıtlarının tarihlenmesi ve identifikasyonunda önemli bir yere sahiptir. Öyle ki özellikle kadınlar için uzun, saç şekillendirme seansları sonunda edinilen model ve bunların mermer ya da diğer materyallerdeki yansımaları, saç modeli sahibi hanedan üyesi kadınların tanınmalarında, yüzleri kadar yardımcı olur. Bu kapsamda incelenen Marmaris Müzesi'nden genç kadın portresi stil, moda, teknik ve fizyonomik açılarından ele alınarak, Roma portre sanatı içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Değerlendirme kapsamındaki portre yapıtı, Roma İmparatorluk tarihinin Geç Antoninler ve Severuslar Dönemi hanedan ailelerine mensup üç *Augusta* ile karşılaştırılmıştır. Bu kadınlardan ilki İmparator Lucius Verus'un eşi Lucilla olurken, diğeri Commodus'un eşi Crispina ve son olarak da İmparator Caracalla'nın eşi İmparatoriçe Plautilla olmuştur. Adları zikredilen bu genç hanedan üyesi kadınların ortak özellikleri ise genç yaşlarda *augusta* oluşlarının yanı sıra benzer saç modeli olan *melonenfrisur*'un varyasyonlarını saç modeli olarak tercih etmiş olmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Plautilla, Roma Portre, Heykel, Severuslar Hanedanı

Abstract

A marble head that was brought to the Marmaris Museum in 2010. It draws attention with its fashion, style, and high quality workmanship. Its nape braid is particularly unique. We know that hair is a significant way of dating and identifying artworks from the Roman Empire. Particularly for women, hair styles created in lengthy hair styling sessions, and their depiction in marble or other materials are as useful as their faces for recognizing sculptures of women by their hair. The portrait of the Young Lady in the Marmaris Museum was analyzed in this context and was addressed in terms of style, fashion, technique and physiognomy to determine its status in Roman sculpture. The portrait was compared with three Empresses who were members of dynastic families from the reign of the Late Antonines and the Severan Dynasty. The first of these women was the wife of the Emperor Lucius Verus. Another, Lucilla, was the wife of Commodus, and Crispina was the wife of the Emperor Caracalla, the Empress Plautilla. Their shared features include using the title, *Augusta*, when they were young and similar variations of *melonenfrisur* as their hair styles.

Keywords: Plautilla, Roman Portraiture, Sculpture, Severan Dynasty.

---

* Öğr. Gör. İbrahim Karaoğlan, Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Şehir Planlamacılığı Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, Bozkır, KONYA,
e-mail: ibrahim.karaoglan@selcuk.edu.tr

Marmaris Müzesi'nde 2010/55 envanter numarasıyla sergilenen mermer baş (fig. 1a-f), 2010 yılında satın alınarak müze koleksiyonuna kazandırılmıştır*. Herhangi bir kazı kontekstine bağlı olmayan eserin buluntu yeri, kesin olmamakla birlikte, Marmaris'e 24 km uzaklıktaki Amos Antik Kenti olarak bildirilmiştir*.

Eserin korunma durumuna bakıldığında, ince boynun ortadan düzensiz biçimde kırılarak koptuğu görülür. Alın-saç ayırımından başlayarak yüzün geneline yayılmış aşınma ve pullanmalar vardır. Cepheden bakıldığında alın, kaşlar çevresi ve yanaklardaki bozulmalara karşın, göz yuvarlağının oturduğu orbitalde burun-göz arası iyi korunmuştur. Fakat her iki göz yuvarlağı ve irisler için aynı şey söylenememektedir. Öyle ki eserin sol gözü üzerinde bilinçli olarak yapıldığını düşündüren darp (*Damnatio Memoriae?*)¹ izleri görülebilmektedir. Eserde burun kırık ve aşınmıştır. Burun altında, dudaklarla beraber çeneye kadar pullanmalar ve yer yer küçük kopmalar mevcuttur. Eserin saçına bakıldığında alın-deri hattından başlayarak şakaklar, kulaklar önünden itibaren ensedeki örgü tomarına kadar çok iyi korunmuştur. Yalnız saçlar tarafından açıkta bırakılan her iki kulağın heliks bölümlerinde küçük kırılmalar da mevcuttur.

İnce grenli, beyaz mermerden yapılan başın toplam yüksekliği 21 cm olup, çene altı-alın üst sınırı 14,2 cm, kulaktan kulağa olan genişliği ise 14,5 cm'dir. Olasılıkla 130 - 140 cm yüksekliğinde bir yontuya ya da 45-55 cm yükseklikteki bir büste ait olabilecek mermer yapıt var olan ölçüleriyle bulunduğu yaşların normal boyutlarındadır.

İdeallikten uzak, belirli bir kişiye ait fizyonomiyi gösteren eserde, baş hafif sola döndürülerek, bakışlar yine aynı yöne çevrilmiştir. Dolgun yanaklı oval yüzde, şakaklara doğru daralan üçgen alın şişkindir. Bombeli alın altında kavisli kaş kemikleri ve üzerinde çok özenli, çentiklenerek işlenmiş gerçekçi kaşlar yer alır. Kaşları birbirinden ayıran burun kökü iri olup hafifçe çöküktür. Kemerli kaşlar altında iri açılmış büyük gözler birbirinden uzak yerleştirilmiştir. Başa paralel biçimde sola yönlendirilmiş bakışların yer aldığı gözlerde kazıma iris ve üzerine çift matkap vuruşuyla fasulye-böbrek biçimli işlenmiş göz bebekleri bulunur. Orbital, hafif şişkin olup göz kapakları ince ve göz bebeklerini de açıkta bırakmıştır. Eserde burun kırık ve aşınmış olsa da kısmen görülebilen burun delikleri, burun kanatlarının

* Eserin tanıtılmasına ilişkin izinler konusunda yardımcı olan Marmaris Müze Müdürü Şehime Atabey'e, yürütülen müze çalışmalarında ve nitelikli fotoğrafların temininde desteklerini esirgemeyen Marmaris Müzesi uzmanlarından özellikle Şenay Öcal, Esengül Yıldız Öztekin, Güzin Karaköy, Ceren Üstüner ve Mutlu Karadağ'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, Selçuk-Efes Müzesi'nden Ali Demirkıran ve Veysel Dağ'a fotoğraf teminindeki yardımları için teşekkür ederim.

* Söz konusu eseri müzeye bağışlayan şahsın verdiği bilgiler doğrultusunda buluntu yeri Amos Antik Kenti olarak bildirilmiştir. Fakat bu tür müzeye satın alma-bağış yoluyla kazandırılan eserlerin yerinin kesinliği konusuna şüphe ile yaklaşmanın doğru olacağı kanaatindeyiz.

¹ "*Damnatio Memoriae*" terimi genel olarak bilinenin aksine antik bir ifade değildir. 17. yy'da Schreiter - Gerlach (1689) tarafından literatüre kazandırılan bu terimin antik yazarlarca ifade edilen karşılığı ise "*Damnare*" ya da "*Condamnare*"dir. Bir asker, kötü bir yönetici veya bir imparator, yasa (*Lex Maiestas*) kapsamında "*maiestas*" ya da "*purduellio*" (vatan haini) ilan edilirse senato, imparator ya da ordu iradesiyle uygulanabilen birçok ölüm sonrasını yaptırım mevcuttu. Bu yaptırımlardan sık bilinenleri, görsellerine zarar verilmesi, isim ve unvanlarının resmi listelerden-yazıtlardan kazınmasıydı. Suçlu bulunan kişilere uygulanan yaptırımların yelpazesi genişti. Örneğin yazdıkları kitaplara el konulabilir ve imha edilebilirdi. Mülkiyetleri kamulaştırmaya tabi olabilir, vasiyetleri iptal edilebilirdi. Doğum günleri resmi olarak Roma halkı için "kötü günler" arasında kaydedilebilir; ölüm günleri "şükran günü" olarak kutlanabilirdi. Bunlar dışında, cesetleri kirletilebilir, sakatlanabilir ve parçalanabilirdi.

Bununla birlikte, *damnatio* sonucunda kasıtlı olarak zarar verilmiş portreler, pozitif yönde bazı ayırt edici unsurlar da sunar. *Damnatio* sonucunda tahrip edilen yapıtlar, zamanın yol açtığı doğal eskime, deprem, yangın gibi doğal afetlerin yanı sıra diğer geç antik çağ tehlikelerinden uzak kalabilmiştir. Ayrıca *damnatio* uygulanmış portreler içerdikleri hasarlarla diğerlerinden ayırt da edilebilir. Öyle ki tesadüfi hasar genellikle rastgeledir ve portre üzerinde herhangi bir yerde meydana gelebilir. Kasıtlı zarar verme ise duyu organları üzerinde yoğunlaşan bir aktivitedir. Özellikle göz, burun, ağız ve bazen kulakları yok eden, ancak görüntünün geri kalanını sağlam bırakan bir uygulamadır (Varner 2001, 41).

çok dar olamayacağını göstermektedir. Kısmen görülebilen burun altında, dudaklar etli ve geniş olarak ele alınmış, dudak çene arası mesafe kısa tutulmuştur.

Profilden bakıldığında ise mermer baş, dışa taşkın bombeli alın, öne çıkık kaş burun yapısı ve etli dudaklar altındaki içe çekik dar çeneyle dış bükey bir yüz profiline sahiptir. Burada dikkati çeken bir diğer unsur da kulaklardır. Kalın helikslerin çevrelediği geniş keçeli derin kulak, son derece özenli ve kişiye özgü biçimlendirilmiştir.

Portrede saçlar, yapıldığı dönemde saç şekillendirmek için harcanan zamanın ve uğraşın ne derece yoğun olduğunu gösterecek biçimde oldukça detaylı ele alınmıştır. Alın ortasından itibaren ikiye ayrılan saç, sağda ve solda üç kalın belik olarak ayrılıp, bu belikler hafifçe döndürülerek, çapraz biçimde enseye yönlendirilmiştir. Arkada birleştirilen her belik, önce bulunduğu yönden getirilen diğer beliklerle örülüp daha sonra diğer yönde örülen beliklerle toplanarak enseden geriye doğru katlanıp, başın arkasına tutturulmuştur. Saçın işleniş son derece özenli olup, saç telleri gerçekçi biçimde ele alınmıştır. İnce taraklı keski ve olasılıkla kazıma ile oluşturulan saç telleri, tepedeki saç tutamları üzerinde gevşek, dalgalı ve ince ayrımlarla farklı yönlerde, hafifçe yönlendirilmişlerdir.

Yukarıda fizyonomik detayları ele alınan mermer baş, çocukluk çağlarını henüz terk eden genç bir kadını portrelemektedir. Gerek eserin yapıldığı mermerin kalitesi gerekse biçimlendirilişindeki yüksek işçilik, portrenin imparatorluk ailesi ile ilişkili genç bir kadın olduğunu düşündürür. Fakat belirli bir kazı kontekstine bağlı olmayan ve yazıtlı kaidesiyle bulunmayan bu tür yapıtların kesin olarak adlandırılmalarında büyük zorluklar yaşanır. Öyle ki, genellikle yapıldığı *dönem*'in *yüzü'nü-zeitgesicht*², modasını içeren bu yapıtlar, belirgin emareler içermiyorsa, hanedan mensubu kadınlar olabileceği gibi bu kadınları model almış privat kişiler de olabilmektedir³.

Ele alınan eser ilk bakışta Geç Antoninler Dönemi'nden, Severuslar Dönemi sonlarına kadar uzanan zamanın, imparatorluk portre sanatı, stil, moda ve teknik izlerini taşır. Bu izlerden ilki, kesin tarihi tartışmalı olmamakla beraber genel kabul gören, kazıma iris ve matkapla işlenen göz bebeği tekniğidir⁴. Bu tekniğe MS 130'lu yıllarda, İmparator Hadrian Dönemi'nde başlanmış, fakat tekniğin sistematik hale gelişi Antoninus Pius Dönemi'nde olmuştur (MS 138-161)⁵. Eserler üzerinde canlandırıcı etkisi düşünülen bu teknikte, dairesel iris hafifçe kazınarak içerisine gözbebeği, yan yana iki kısa matkap vuruşuyla böbrek-fasulye şeklinde işlenmiştir⁶. Ele alınan eseri Antoninler Dönemi ve sonrasına taşıyan bir diğer teknik detay ise esere uygulanan fazladan perdahlama ile elde edilen parlak yüzeydir. Bu teknik de yoğun olarak Antoninler Dönemi'nden itibaren kullanılan yaygın bir uygulama olup⁷, Marmarisli genç kadın başının kulak ve göz yuvarlağı çevresinde görülebilmektedir.

Marmarisli genç kadında da görülen ve bu dönemi işaret eden bir diğer çarpıcı unsur ise "*melonenfrisur - kavun dilimi*" olarak adlandırılan kuaför modasıdır⁸. Söz konusu bu moda yeni olmayıp, MÖ. IV. yy'dan itibaren bilinen⁹ ve özellikle çocuklar ile evlilik çağındaki genç kızlar tarafından tercih edilen bir modeldir¹⁰. Augustus Dönemi'nde de bazı hanedan üyesi kadınlar tarafından benimsenen bu moda, uzun bir aradan sonra, Marcus Aurelius'un eşi

² Fejfer 2008, 270.

³ Özgan 2013b, 212.

⁴ Her ne kadar bu teknik portre yapıtlarının tarihlendirilmesinde önemli bir kriter olsa da göz bebeği işlenmiş her yapıtın kesin olarak İmparator Hadrian ve sonrasında yapıldığı anlamına gelmemelidir. Öyle ki Antoninler Dönemi sonlarında yapılmış fakat göz bebeği işlenmemiş portre yapıtları da tespit edilmiştir.

⁵ Smith 1998, 83.

⁶ İnan - Rosenbaum 1966, 8.

⁷ İnan 1975, 87.

⁸ Nodelman 1982, 112.

⁹ Grosman 2001, 63.

¹⁰ Bieber 1977, 113-116; Erhart 1980, 122; Varner 2004, 164.

Genç Faustina (MS 130-175) ile tekrar canlandırılmış, Caracalla'nın eşi İmparatoriçe Plautilla'yla da MS III. yy'a kadar devam etmiştir¹¹. *Melonenfrisur* olarak adlandırılan bu modelin orijinde saç, alın üzerinden itibaren, kavun dilimi biçimini oluşturan beliklere ayrılmaktadır. Keskin hatlarla ayrılan her belik döndürülerek, başı tepede düz, yanlarda ise yatay ya da çapraz kesecek dilimler şeklinde enseye yönlendirilip, başın arkasında farklı biçimlerde toplanmıştır. Uzun yıllar devam eden bu kuaför modasını takip eden imparatoriçelerin başında Genç Faustina'nın kızı ve Lucius Verus'un eşi Lucilla, İmparator Commodus'un eşi Crispina ve Caracalla'nın eşi Plautilla gelmektedir¹². Böylece Marmaris yapıtının Roma sanatı içerisindeki yerinin tespitinde, hanedan üyesi üç kadının ismi öne çıkar (*Lucilla, Crispina, Plautilla*). Sözü edilen hanedan üyeleriyle yapılmaya çalışılacak anolojide, en önemli yol göstericiler, İmparatoriçeler'in adları ve portreleriyle basılmış sikkeleri ile farklı tiplerdeki, kabul görmüş betimleri olacaktır.

Figür 1a: Marmaris Müzesi'nden genç kadın başı, Plautilla?

¹¹ Vorster 2007, 81-82; Warner 2004, 149, 152, 164.

¹² Bernoulli 1891, 248.

1b

1c

1d

1e

Figür 1b-e: Marmaris Müzesi'nden genç kadın başı, Plautilla?

Bilindiği üzere Roma İmparatorluk Dönemi portre sanatındaki gerek mermer gerek sikke portre yapıtlarının (yeni tiplerin) yaratılmasında genellikle portre sahibi ile ilgili önemli olaylar vesile olur. Bu olaylar imparatorlar için *adoption*, *decennalia* vb. gelişmeler olurken¹³; İmparatoriçeler içinse evlilik ya da doğum vb. gelişmeler olmuştur¹⁴.

Bu kapsamda MS 164 yılında Lucius Verus'la yaptığı evliliği¹⁵ nedeniyle ilk kez, portreli sikkeleri basılan İmparatoriçe Lucilla, portrelerinin içerdiği saç modası ve fizyonomisiyle Marmaris portresinin değerlendirilmesinde ilk akla gelen isimdir. Marmaris Müzesi'ndeki genç kadın portresi (fig. 1a-f) içerdiği saç modasıyla, Lucilla'nın gerek adına bastırılan sikkeler (fig. 2) gerek Münih¹⁶, Roma Kapitol¹⁷, British Museum (fig. 3a-b)¹⁸ ve İzmir (önerilen) (fig. 4a-b)¹⁹ müzelerinde sergilenen I. Tip portreleriyle benzerlikler taşır. Öncelikle her iki portrede de birbirinden uzak yerleştirilmiş gözler, dar çene ve ablak surat ile çocuksu yüzler betimlenmiştir. Saç modası olarak her iki yapıtta da saçlar, alın ortasından ikiye ayrılarak yanlarda da üç kalın dilimli *melonenfrisur* olarak şekillendirilmiştir.

Her iki portre arasında, benzerliklerle birlikte, belirgin farklar da bulunur. Örneğin Lucilla portrelerinde saçlar, alın üzerinde kabarık, yanlara doğru gevşek ve dalgalıdır. Ayrıca, saçlar kulakları neredeyse tamamen kapatacak biçimde yapılmış olup, yüz köşeli bir alınlı betimlenmiştir. (fig. 3-4) Marmarisli genç kadında ise saçlar, alın üzerinde hafifçe gergin ve tepede basık, yanlarda ise kulakların üzerine yığılarak kulakları da neredeyse tamamen açık bırakacak biçimde gevşektir. Ayrıca şakaklar üzerinden yanlara çapraz indirilen beliklerle, Lucilla'nın aksine üçgen bir alın oluşturmuştur. Diğer taraftan Lucilla portrelerinde arkaya yönlendirilen döndürülmüş saç tutamları, ensede toplanıp sıkı biçimde topuz yapılırken, Marmaris portresinde enseye götürülen saç tutamları örgülü biçiminde birleştirilip ense kökünden geriye doğru katlanarak başın arkasına tutturulmuştur (fig. 1c-f).

İki portre arasındaki ayırt edici diğer farklar ise yüzdeki fizyonomik ayrıntılardır. Lucilla portrelerinde köşeli yüzde dolgun yanaklar çene doğru hafifçe sarkıktır. Bunun yanı sıra ideal burun, küçük etli dudaklar ve iri, açılmış canlı bakışlı gözlerle çocuksu yüze sevecen bir ifade kazandırılmıştır. Marmarisli genç kadın portresinde ise dışa taşkın, oval ablak yüzde, yanaklar dolgun olarak ele alınmış olmakla beraber Lucilla'ya nazaran daha sıkıdır. Ayrıca burada bakışlar uzaklara yönlendirilerek, yüze melankolik bir ifade kazandırılmıştır. Her iki portre arasında sıralamaya çalışılan farklılıklardan bir diğeri de bugüne kadar tespiti yapılan Lucilla'ya ait gerek mermer gerekse sikke portreleri içerisinde çalışma konusu eser benzeri, kulaklarını tümüyle açıkta bırakan herhangi bir repliğin bulunmamış olmasıdır.

Figür 2: Lucilla I. Tip portreli sikke

¹³ Özgan 2013a, 218, 220, 262; Özgan 2015, 43.

¹⁴ Özgan 2013b, 235-236; Özgan 2015, 96.

¹⁵ Barnes 1967, 72.

¹⁶ Fittschen 1982, 75, lev. 46, 3-4, kat. no. 3.

¹⁷ Heintze 1959, 170, lev. 46, kat. no. 2; Fittschen 1982, 76, lev. 45, 1-2, kat. no. 5.

¹⁸ Wegner 1939, 251; Heintze 1959, 170, lev. 47, kat. no. 3; Fittschen 1982, 75, lev. 44, 1-4, kat. no. 2.

¹⁹ İnan - Rosenbaum 1966, 80, lev. 33, kat. no. 80; Özgan 2013b, 270-276, fig. 289.

Figür 3a-b: Lucilla portresi, I. Tip, British Museum.

Figür 4a-b: Lucilla portresi, I. Tip, İzmir Tarih ve Sanat Müzesi.

Marmaris portresinin moda, stil ve fizyonomik karşılaştırılmasında sıraya sokulabilecek diğer hanedan mensubu, Gaius Bruttius Praesens'in kızı ve İmparator Commodus'un eşi Bruttia Crispina'dır. MS 164 yılında doğan ve MS 178 yılında Commodus ile evlendirilen İmparatoriçe de I. Tip portrelerinde yine aynı saç modası olan *melonenfrisur*'u tercih etmiştir. Lucilla portrelerinde de görülen bu moda, Crispina portrelerinde de bazı küçük farklarla devam edilmiştir. İmparatoriçe Crispina'nın şu ana kadar tespit edilmiş I. Tip sikke (fig. 5a-b)²⁰ ve Berlin Pergamon²¹, Roma Kapitol²², Roma Ulusal (fig. 6a-b)²³ müzelerindeki mermer portreleri Marmaris portresi ile karşılaştırıldığında ilk göze çarpan ayrıntı yine kavun dilimi modasının benzer uygulamasıdır. Özellikle Lucilla portreleriyle karşılaştırıldığında, Crispina'nın kulaklarını tümüyle açıkta bırakılmasının yanı sıra saçın arkada toplanışı, Lucilla'nın portrelerine oranla Marmaris portresine daha yakın olan benzerliklerdir. Farklılıklar ise temelde, ait oldukları yaşa bağlı fizyonomilerinin farklı oluşudur. Marmaris portresinde 11-12 yaşların fizyonomisinde genç bir kadın betimlenmişken, Crispina'nın portrelerinde 14-16 yaşların fizyonomisinde bir kadın betimlenmiştir. Dolayısıyla Marmaris portresinde çocuksu ahlak yüz görülebilirken, Crispina'da uzun ince yüz yapısı görülmektedir.

Figür 5a-b: Crispina I. Tip Portreli Sikke.

Figür 6a-b: Crispina Portresi I. Tip, Roma Ulusal Müzesi.

²⁰ Bernoulli 1891, 247, lev. 5, kat. no. 15; Mattingly - Sydenham 1936, 356, lev. 15, kat. no. 312.

²¹ Wegner 1939, 274; Meischner 1964, 188; Fittschen 1982, 84, lev. 51, kat. no. 4.

²² Jones 1926, 355, lev. 88, kat. no. 17; Fittschen - Zanker 1983, 103, lev. 179, kat. no. 151.

²³ Wegner 1939, 275, lev. 57; Poulsen 1969, 151, fig. 60; Özgan 2013b, 285-291, fig. 304.

Ele alınan mermer başla ilgili yapılmaya çalışılan analogiye dâhil edilebilecek bir diğer hanedan üyesi, İmparatoriçe Plautilla'dır. Kesin tarihi belli olmamakla birlikte MS 188-190 yıllarında doğduğu kabul edilmektedir²⁴. Tarihçi Herodian'a göre babası, Septimius Severus'un akrabası olan ünlü Pretorian Prefekti Plautianus'tur²⁵. Gerek hemşerilik gerekse bahsedilen akrabalık ilişkisi nedeniyle sarayla yakın ilişkiler kurmuş bir ailenin kızı olarak, yine ebeveynlerinin isteği üzerine geleceğin imparatoru Caracalla ile küçük yaşta evlendirilmiştir²⁶. Söz konusu bu evlilik MS 202 yılında gerçekleşmiş olup, yaklaşık 3 yıl sürmüştür²⁷.

Kısa süren kariyerine (202-205) beş farklı tipte sikke portresi sığdıran İmparatoriçe Roma sanatı içerisinde eşsiz bir yere sahiptir²⁸. 3 yıl gibi kısa bir sürede görülen bu çeşitlilik, sikkelerin kronolojik bir sıraya sokulmasını da güçleştirmiştir. Bu kapsamda en önemli çalışma P. V. Hill tarafından yapılmıştır. Hill çalışmasında İmparatoriçe'nin portrelerinden ilk üç tipini 202 yılı içerisine tarihlendirmiş ve bunun kanıtı olarak da Phrygia-Apemeia'da basılan Caracalla ve Plautilla portreli bronz sikkeleri göstermiştir (lev. 1.9)²⁹. P. V. Hill tarafından 202 yılına tarihlendirilen üç farklı sikke tipine bakıldığında hem fizyonomide hem de saç kuaföründe belirgin değişimler görülür. Kısaca sıralamak gerekirse I. Tip'te (fig. 7) çocuksu yüz ve *melonenfrisur* hâkimken, II. Tip'te (fig. 8) fizyonomi değişmiş çocuksu yüzden kısmen kurtulmuş bir İmparatoriçe olup, saçlar da yine ana model *melonenfrisur*'dur. Bu tipin en belirgin değişimi ise *melonenfrisur*'un başa paralel değil de enseye doğru çapraz dilimlenerek ensede tutturuluş biçimidir. Aynı yıl basılan sikkelerin III. Tipi'nde (fig. 9) ise İmparatoriçenin yüzü incelmış, uzamıştır. Saçlarda yine ana model *melonenfrisur* olmakla birlikte ense düzeni *scheitelzopffrisur*'un erken bir örneği olarak ele alınmıştır (fig. 18a)³⁰.

Her ne kadar sikke portrelerinde çeşitlilik görülse de İmparatoriçeye ait yazıtıyla bulunarak kesinleşmiş herhangi bir mermer yapıt henüz tespit edilememiştir. Bu kapsamda bir çalışma M. Buzov tarafından 2008 yılında yapılmış olup ileride daha detaylı ele alınacak olan Zagreb'teki mermer başla ilgilidir³¹. Antik Salona kentinde 1869 yılında bulunan Plautilla başı ile daha sonraki kazılarda tespit edilen yazıtlı kaide karşılaştırılmış, fakat tatmin edici bir sonuç alınamamıştır. Marmaris portresi stil, moda ve fizyonomik açılarından ele alındığında İmparatoriçe Plautilla'nın I. Tip sikke portrelerinin (fig. 7)³² yanı sıra Oscar

Figür 7-9: MS 202 yılında basılan Plautilla'nın I. II. ve III Tip Portreli sikkeleri.

²⁴ Buzov 2008, 477; Kerrigan 2017, 206.

²⁵ Varner 2004, 164.

²⁶ Dio 77.2; Mattingly - Sydenham 1936, 76; Jucker 2003, 75.

²⁷ Varner 2004, 164.

²⁸ Hill 1979, 43, lev. 7, 17-21; Rowan 2011, 236.

²⁹ Hill 1964, 28, no. 628; Nodelman 1982, 112.

³⁰ İnan 1965, 26; Özgan 2015, 189, fig. 193. İmparatoriçeye ait kısa süreli sikke portre yoğunluğunun nedenleri sorgulandığında, açıklayıcı olabilecek bazı tarihler öne çıkar. Bilindiği üzere yeni portre tiplerinin yaratılmasında portresi basılan kişi ya da mensup olduğu hanedanla ilgili önemli olaylar rol oynar. Bu bağlamda düşünüldüğünde İmparatoriçenin hanedana katıldığı, dolayısıyla evlendiği 202 yılı önemlidir. 202 baharında gerçekleşen evliliği nedeniyle ilk portreli sikkeleri basılan Plautilla, olasılıkla 203 yılı içerisinde gerçekleşen Septimius Severus'un "Vota Decennalia"sında, (bk. Kaya 2008, 247) yeni bir tipe kavuşmuştur. Yine diğer tiplerin yaratılmasında 204 yılındaki "Ludi Saeculares" (bk. Kaya 2008, 256) kutlamaları rol oynamış olmalıdır.

³¹ Buzov 2008, 473-488.

³² Hill 1979, 43, lev. 7, 17-21; Jucker 2003, 74, lev. 16, kat. no. 2.

Reinhart³³, Uffizi³⁴, Vatikan (fig. 10a-b)³⁵ koleksiyonlarındaki portrelerle, Efes Müzesi'nde Plautilla olarak düşünülen genç kadına (fig. 11a-b)³⁶ oldukça benzerdir. İmparatoriçenin MS 202 yılında basılmış I. Tip portrelerini içeren erken sikkeleri ayrıntılı ele alındığında dikkati ilk çeken saç düzenlemesidir (fig. 7, lev. 1.3, 8). Söz konusu bu ilk tipte saçlar, tepeden yanlara doğru, beş ya da yedi saç beliğine ayrılmış *melonenfrisur*'ün bir varyasyonudur. Keskin dilimli belikler halinde ayrılan saç, kulakları da açıkta bırakacak biçimde enseye götürülerek burada örülmüştür. Ensede toplanan örgülü belikler başın arkasına bazen döndürülerek dairesel (kuş yuvası biçimli) bazen de geri katlanarak tutturulmuştur. Yüze ait fizyonomik detaylara bakıldığında ise çocuksu ahlak yüzde, şakaklara doğru daralan dışa taşkın bir alın, kavisli kaşlar altında iri açılmış büyük gözler bulunur. Hafif kemerli burun altında dışa taşkın üst dudak ve etli alt dudakın altında yuvarlatılmış küçük bir çene ile yüz tamamlanmıştır. Ayrıca yine saçlar tarafından açıkta bırakılmış kalın heliksli geniş çukurlu kulak kepçesi belirgin bir özelliktir.

Marmaris portresini İmparatoriçenin I. Tip'te yapılmış portrelerinden ayıran tek unsur ise saç düzenlemelerindeki dilimlerin farklılıklardır. Her iki portrede de saç kuaförü olarak ana model olan *melonenfrisur*'ün farklı varyasyonlarını kullanmıştır. Marmaris portresindeki farklılık ise Kapitol Tip II (fig. 12a-b) örneğinde olduğu gibi saçların *melonenfrisur* olarak ele alınıp tepeden yanlara doğru üç geniş dilimli ve arkada *scheitelzopf*'un erken bir örneği olacak biçimde örgülü olarak geri katlanışdır (fig. 18a)³⁷.

Figür 10a-b: Plautilla Portresi I. Tip Vatikan Müzesi.

Figür 11a-b: Plautilla'nın I. Tip portre modasında genç kadın başı (Plautilla ?), Efes Müzesi.

³³ Cohon 2005, 100, lev. 19.2, 20.2.

³⁴ Jucker 2003, 72, lev. 17, kat. no. 1-2.

³⁵ Wiggers - Wegner 1971, 127, lev. 29a-b; Hausmann 1975, *passim*; Hausmann 1981, 382; Nodelman 1982, 113, fig. 15.

³⁶ Özgan 2015, 98, fig. 86c.

³⁷ İnan 1965, 26.

Marmaris portresinin, Plautilla portreleriyle karşılaştırılmasına devam edildiğinde sıraya alınacak diğer yapıtlar, İmparatoriçenin II. Tip'te yapılmış sikkeleri (fig. 8) ve Kapitol (fig. 12a-b), Vatikan (fig. 13a-b)³⁸ koleksiyonlarındaki mermer yapıtlarıdır. Bunlardan ilk örnek yine MS 202 yılında basılmış, İmparatoriçenin kendi soluna dönük olarak betimlendiği II. Tip sikke portreleridir. Bu II. Tip portrelerin yer aldığı sikkeler I. Tip portreli sikkelerle aynı yıl (MS 202) basılmış olmakla birlikte fizyonomide ve saç modasında belirgin değişimler görülür (fig. 7-8). Gerek sikke gerekse mermer yapıtlarda görülen bu tipte, İmparatoriçe çocuksu yüzden biraz daha kurtulmuştur. Değişen fizyonomide, yanaklar daha küçük, burun kemerli ve öne çıkık üst dudağın yanı sıra kalın heliksli, geniş kepçeli kulak belirgindir. Bu tipte yaşanan en belirgin değişim ise saç kuaföründe olmuştur. I. Tip'te görülen başa paralel biçimde yatay dilimlenmiş saçlar yerine, tepeden yanlara doğru aşağıya indirilerek, geriye götürülen çapraz dilimler görülür. Profilden bakıldığında belirgin olan bu değişim *melonenfrisur*'un bir varyasyonudur. Yine bu tipte belirginleşen bir diğer fark, ensede toplanan örgü beliklerinin katlanarak arkada tutturuluşudur. Özellikle II. Tip yapıtlarda belirginleşen bu ense düzeni sonraki tipleri³⁹ (fig. 16, lev. 1.5-7) de etkileyecek *scheitelzopffrisur*⁴⁰ olarak bilinen modelin erken bir örneğini oluşturur (fig. 18a).

Figür 12a-b: Plautilla Portresi II. Tip Roma Kapitol Müzesi.

Figür 13a-b: Plautilla Portresi II. Tip Vatikan Müzesi.

³⁸ Fittschen - Zanker, 1983 30, lev. 40, kat. no. 32.

³⁹ Vermule 1981, 355, fig. 306.

⁴⁰ İşkan 2002, 258; Jucker 2003, 72; Varner 2004, 165. İmparatoriçenin kuaföründe başlayan bu değişim MS. IV.-V. yüzyıllara kadar yoğun olarak tercih edilecek bir kadın saç modasının da öncüsü olmuştur. "*Scheitelzopffrisur*" olarak adlandırılan bu modelin erken örneklerinde ensede örgülü toplanan saçlar katlanarak başın tepesine doğru tutturulurken, geç örneklerde ise kavun dilimli ya da dilimsiz; örgülü ya da örgüsüz olsun ensede toplanan saç döndürülerek başın tepesine hatta blok halinde, alın üzerine kadar taşınmıştır (fig. 18a-b), İnan - Rosenbaum 1979, 325, lev. 234, kat. no. 325.

Bilindiği üzere Romalı kadınların saç kuaförü oldukça önemlidir. Öyle ki tercih edilmiş bu saç modelleri kişilerin tanınmalarında, neredeyse yüzleri kadar yardımcı olur⁴¹. Bu kapsamda, günümüz Hırvatistan sınırları içindeki Salona'da (Roma'nın Dalmaçya eyaleti başkenti) bulunan ve İmparatoriçe Plautilla olarak adlandırılan mermer baş önemli bir yer tutar⁴². Bugün Zagreb Arkeoloji Müzesi'nde 76 envanter numarasıyla sergilenen eser, ilişki kurulan örneklerle, belirli bir bağlam sınırına taşınan Marmaris portresi için, tarihlendirme ve identifikasyon açısından büyük önem taşır.

Plautilla'nın I. Tipi'nde yapılmış Zagreb portresi yüksek kalitedeki malzeme ve işçiliğe sahip tipin günümüze ulaşmış en güzel ve ünik örneklerinden biridir (fig. 14a-b)⁴³. Zagreb eseri yine imparatoriçenin ilk tipinden de alışık olunan *melonenfrisur*'un bir varyasyonu olan tepeden itibaren yanlara 6 belirgin dilimle ayrılmış bir modelle betimlenmiştir. Fakat burada ilk tipte alışık olunan çocuksu yüzden ziyade belki biraz daha ileriye işaret eden yüz fizyonomisi hâkimdir. Ayrıca saçlarda ufak da olsa bazı farklılıklar görülmektedir. Söz konusu bu farklılık sikke portrelerinde yaygın olan ve I. Tip olarak adlandırılan bazı mermer repliklerinden ayrılır. Öyle ki bu portrede *melonenfrisur* alışık olunandan farklı olarak başa paralel giden sıkı biçimde döndürülmüş keskin dilimli belikler yerine, gerek Marmaris gerekse ileride ele alınacak olan Bergama portresinde olduğu gibi bulunduğu yöne doğru ondüle edilmiş, daha gevşek, kulaklar üzerine doğru az da olsa yığılmış biçimde düzenlenmiştir.

Her iki portrenin karşılaştırılmasındaki en çarpıcı unsur ise ense düzeninde görülür (fig. 1f-14c). Özellikle ensedeki saç örgüsünün biçimi neredeyse birbirinin tekrarı niteliğindedir. Burada görülen uygulamada, başın tepesinden her iki yana ayrılarak enseye getirilen saç belikleri önce buldukları yönden gelen beliklerle örülmüş daha sonra ise diğer yandan getirilen beliklerle birleştirilip ense üzerine geri katlanarak tutturulmuşlardır. Burada göze çarpan küçük fark ise Marmaris portresinde daha gevşek ve katlanarak başın üzerine doğru biraz daha yükseğe tutturulan örgü tomarı, Zagreb portresinde biraz daha sıkı ve enseye yakın olarak tutturulmuştur. Yine her iki portre arasındaki benzer detay kulakların çok özenli ve gerçekçi işlenişinin yanı sıra kişisel bir detay olarak ele alınmış olduğunu düşündürmesidir.

Figür 14a-b: Plautilla I. Tip'te yapılmış repliği olarak önerilen Zagreb portresi.

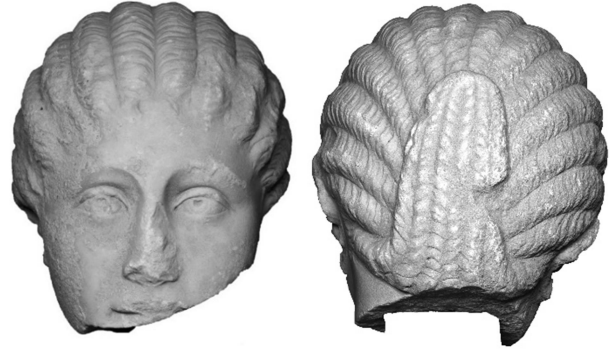
⁴¹ Bartman 2001, 1.

⁴² Buzov 2008, 473, fig. 2-5.

⁴³ Andreae 1973, fig. 113.

Figür 10a, c: Plautilla Portresi I. Tip Vatikan Müzesi.

Figür 11a, c: Plautilla? Portresi I. İzmir Müzesi.

Figür 12a, c: Plautilla Portresi II. Tip Kapitol Müzesi.

Figür 13a, c: Plautilla Portresi II. Tip Vatikan Müzesi.

Figür 1f: Marmaris Portresi Plautilla?

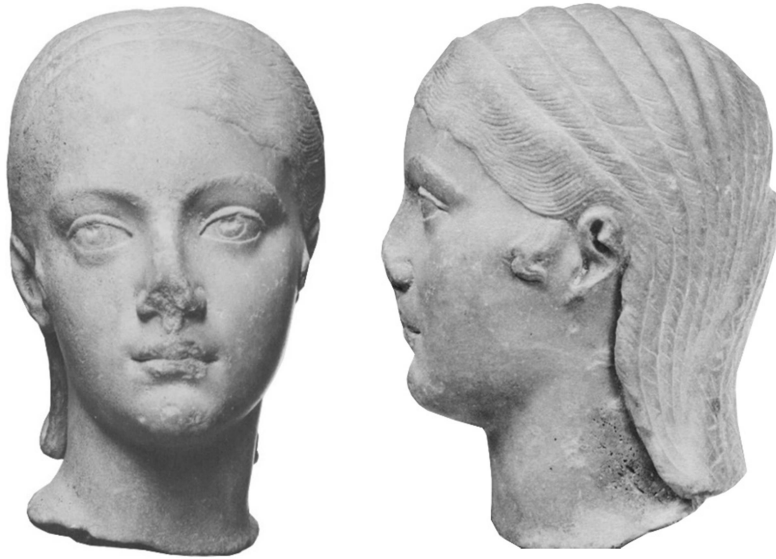
Figür 14c: Zagreb Portresi Plautilla?

Figür 1, 10-14: Plautilla Portresi olarak önerilen eserlerde görülen saç-ense düzenlemeleri.

Yapılmaya çalışılan anolojiye stil, moda ve teknik açılarından, Anadolu kökenli iki yapıt dâhil edilebilir. Bunlardan ilki Bergama Müzesi'nde 148 envanter numarasıyla korunan, genç bir kadına aittir (fig. 15a-b)⁴⁴. 1966 yılında J. İnan ve E. Rosenbaum tarafından tanıtılan mermer baş Bergama Asklepieion'unda bulunmuştur. Marmaris portresiyle yaklaşık aynı ölçülere sahip olan portre yapıtı, içerdiği moda ve stilin yanı sıra özellikle fizyonomik benzerliğiyle dikkat çeker. Her iki portreye detaylı bakıldığında, saçlar birbirinin tekrarı olarak, alın üzerinde basık, yanlarda gevşek ve kulakları da açıkta bırakan üç kalın dilimli *melonenfrisur* olarak ele alınmıştır. Yine saçların ondüle edilmişliği ait oldukları yöne doğru olup, ense düzenlemeleri *scheitelzopffrisur*'un erken bir örneğini teşkil eder⁴⁵. Her iki portrenin yüz detaylarına bakıldığında benzer olarak dışa taşkın üçgen alın, kavisli/kemerli kaşlar, birbirinden uzak yerleştirilen gözler bulunur. Dolgun oval yanaklar, etli dudaklar ve küçük çeneler aynıdır. Marmaris portresinde görülebilen belirgin kulak heliksleri ve kulaklar önünde hafifçe bırakılan küçük bir buklet, Bergama portresinde de izlenebilen unsurlardandır. Her iki portrenin içerdikleri moda ve stilin yanı sıra fizyonomik benzerlikleriyle gerek identifikasyon gerekse tarihlendirme açısından aynı dönemde yapılmış, aynı kişiyi betimliyor olmalıdır.

Figür 15a-b: Bergama'dan genç kadın portresi, Plautilla?

Figür 16a-b: II. Tip Plautilla portresi, Malibu.

⁴⁴ İnan - Rosenbaum 1966, 115, lev. 73, kat. no. 124.

⁴⁵ İnan 1965, 26; Yegül 1981, 63; Jucker 2003, 72.

Marmarisli genç kadın portresinin kökeni hakkında çıkarım yapılmasını sağlayacak stil ve tekniği yansıtan bir diğer Anadolu yapıtı, yine Bergama'da bulunmuş olup, 537 envanter numarasıyla İzmir Tarih ve Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir (fig. 17a-b). J. İnan tarafından tanıtılan, 27,5 cm yüksekliğe sahip mermer başta, orta yaşlarda sayılabilecek bir kadın portrelenmiştir. İnan - Rosenbaum tarafından tanıtımı yapılan baş, saç modasının Iulia Domna ile ilişkilendirilmesi nedeniyle Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁴⁶. Çok daha sonraları R. Özgan tarafından yeniden ele alınan yapıtı, yine saç modasıyla Plautilla ile ilişkilendirilip, Severuslar Dönemi içerisinde III. yy'ın başlarına verilmiştir⁴⁷.

İzmir portresi ile Marmaris portresi malzeme, stil ve teknik açıdan ele alındığında ilk göze çarpan, yapıldıkları mermerin kalitesinin benzer oluşudur. Her iki portre de kaliteli beyaz mermerden yapılmış olup benzer teknik ve yüksek işçilikle biçimlendirilmiştir. Özellikle saç şekillendiriliş detaylarına bakıldığında, portreler arasında ender rastlanacak şekilde gerçekçi saç ve saç telleri işlenmiştir. Her iki portrede de saçlar, ana model olan *melonenfrisur*'un varyasyonları olarak düzenlenmiştir. İki yapıtta da alın ortasından ayrılıp hafifce döndürülerek yanlara götürülen saçların deri ile ayrımı keskin olmakla birlikte doğallıktan uzaklaşmamıştır. Öyle ki alın deri-saç ilişkisi, birleşme noktalarında, kazınarak verilmiş saç telleri birbirinin tekrarıdır. Her ne kadar saç-deri belirgin hatla ayrı olsa da kullanılan bu teknikle deri bitiminden itibaren başlayan hafif geçişler, gerçekçilikten koparmamıştır. Yine diğer taraftan Marmaris portresinde tepede ve yanlarda görülen bağımsız saç tellerinin farklı yönlere döndürülerek betimlenişi, İzmir portresinin ensesindeki örgü tomarında da görülebilmektedir. Yukarıda belirtilmeye çalışılan her iki portre arasındaki detayların verilmişindeki benzerlikler ve bu benzerliklerin verilmişindeki yüksek işçilik Marmaris portresinin kökeni hakkında çıkarımlar yapmayı sağlar. Bu nedenle Marmaris portresinin Anadolu'da bu denli yüksek işçiliği gösterebilecek bir merkezde, geçmişten gelen bir ekole sahip olan Bergama atölyelerinden çıkmış olabileceğidir.

Figür 17a-b: Severuslar Dönemi kadın portresi, Bergama.

⁴⁶ İnan - Rosenbaum 1966, 115, lev. 74, kat. no. 123.

⁴⁷ Özgan 2015, 99-100, fig. 89.

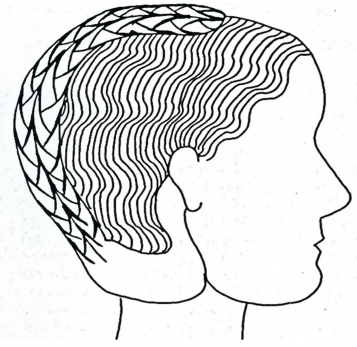
Sonuç

Sonuç olarak Roma portre sanatı içerisinde II. yy. ortalarından Severuslar Dönemi sonlarına kadar olan süreçteki portrelere genel olarak bakıldığında, Antoninler Dönemi geleneğinin Severuslar Dönemi'nde de devam ettiği görülür. Özellikler Septimius Severus Dönemi, Antoninler Dönemi geleneğinin takipçisi konumundadır. Severuslar Dönemi kadın portrelerine bakıldığında ise yine Antoninler Dönemi kadın portre geleneğinin burada da sürdüğü, kadın saçlarında matkap işçiliğinin pek olmadığı görülür. Bu dönemin önemli değişimi ise III. yy'da İmparatoriçe Plautilla ile başlar. İmparatoriçenin özellikle II. Portre Tipi'nde kullanılmaya başlanan ve özellikle IV.-V. yy'ın sevilerek kullanılacak saç modası olan *scheitelzopffrisur* belirgin bir değişim olur.

Marmaris Müzesi'nde sergilenen genç kadın portresi, yapılan karşılaştırmalarla gerek stil ve moda gerekse fizyonomik açıdan ele alınmıştır. Yapılan anolojide portre, Plautilla'nın 202 yılında yaratılan üç farklı portre tipinden özellikle I. ve II. Tip ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda ele alınan baş, içerdiği fizyonomi ile imparatoriçenin I. Tip'te yapılmış portrelerini çağrıştırırsa da özellikle II. Tip sikke portrelerinde görülen, yanlarda gevşek dilimlenmiş, başı çapraz kesen saç dilimlerinin yanı sıra *scheitelzopffrisur* olarak ele alınan ense düzeni, Marmaris portresini İmparatoriçenin 202 yılındaki II. Tipi ile çağdaş kılar.

Ayrıca anolojiye dâhil edilen Zagrep portresi ile Bergama'lı genç kadın portresi, kendilerinden çok sonra bulunan Marmaris yapıtıyla birlikte ele alınmalıdır. Zagrep portresinin ense örgüsünün birebir aynı oluşunun yanı sıra Bergama portresinin fizyonomik benzerliği önemli detaylardır. Portrelerde görülen farklılıklarla beraber üç yapıt da birbirinin repliği niteliğindedir. Ayrıca Plautilla olarak önerilen portreler arasındaki farklar, İmparatoriçenin aynı yıl içinde dahi üç farklı portre tipine sahip oluşu düşünüldüğünde, normaldir. Bu nedenle değerlendirme kapsamında ele alınan Marmaris portresi, Zagrep ve Bergama portresiyle çağdaş, olasılıkla da aynı kişinin (Plautilla?) merkezden uzakta yaratılmış replikleridir.

Ayrıca Marmaris portresinin Plautilla olarak yorumlanmasını destekleyebilecek bir diğer unsur da eserin yüzü üzerindeki hasar izleridir. *Damnatio memoriae* olarak yorumlanabilecek bu izler, 202 yılında yapılan mutsuz evlilik, 205 yılında başlayan sürgün hayatı ve 211 yılında gelen infaz sonrasındaki yaptırımların kanıtı olmalıdır. Öyle ki hayatta iken yaşadığı talihsizlikler İmparatoriçe'yi ölümünden sonra da bırakmamıştır. Katı biçimde uygulanan *postumus* yaptırımlar, koruna gelmiş portre yapıtlarının çoğunda izlenilebilmektedir. Özellikle duyu organları üzerinde yoğunlaşan, göz, burun, ağız ve bazen kulakları yok eden, ancak görüntünün geri kalanını sağlam bırakan bu uygulama⁴⁸ Marmaris portresinin yüzü ve özellikle sol göz bebeği üzerinde görülebilmekte ve yapıtın Plautilla? olarak yorumlanmasında destek sağlamaktadır.

Figür 18a-b: *Scheitelzopffrisur* olarak adlandırılan saç modası.

⁴⁸ Varner 2001, 41.

Bibliyografya

Antik Kaynaklar

- Dio. (=Cassius Dio, *Historia Romana*)
Kullanılan Çeviri: Cassius Dio, *Roman History* (Çev. E. Cary), London, 1927.

Modern Kaynaklar

- Andreae 1973 B. Andreae, *Römische Kunst*, Freiburg, 1973.
- Barnes 1967 T. D. Barnes, "Hadrian and Lucius Verus", *JRS* 57/1-2 (1967), 65-79.
- Bartman 2001 E. Bartman, "Hair and the Artifice of Roman Female Adornment", *AJA* 105/1 (2001), 1-25.
- Bernoulli 1891 J. J. Bernoulli, *Römische Ikonographie (Band 2.2): Die Bildnisse der römischen Kaiser: Von Galba bis Commodus*, Stuttgart, 1891.
- Bieber 1977 M. Bieber, *Ancient Copies: Contribution to the History of Roman Art*, New York, 1977.
- Buzov 2008 M. Buzov, "Plautilla, sudbina jedne princeze", *Archaeologia Adriatica* 2/2 (2008), 473-488.
- Cohon 2005 R. Cohon, "Another Piece of the Plautilla (?) Puzzle", *AntK* 48 (2005), 100-102.
- Duncan-Jones 2006 R. P. Duncan-Jones, "Crispina and the Coinage of the Empreses", *NumChron* 166 (2006), 223-228.
- Erhart 1980 K. P. Erhart, "A New Portrait Type of Octavia Minor (?)", *GettyMusJ* 8 (1980), 117-128.
- Fejfer 2008 J. Fejfer, *Roman Portraits in Context*, New York, 2008.
- Fittschen 1982 K. Fittschen, *Die Bildnistypen der Faustina Minor und die Fecunditas Augustae (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen)*, Göttingen, 1982.
- Fittschen - Zanker 1983 K. Fittschen - P. Zanker, *Katalog der römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen Sammlungen der Stadt Rom. III, Kaiserinnen und Prinzessinnenbildnisse Frauenporträts*. Mainz am Rhein, 1983.
- Grossman 2001 J. B. Grossman, *Greek Funerary Sculpture: Catalogue of the Collections at the Getty Villa*, Los Angeles, 2001.
- Hausmann 1975 U. Hausmann, *Römerbildnisse*, Stuttgart, 1975.
- Hausmann 1981 U. Hausmann, "Review: Caracalla, Geta, Plautilla by Heinz Bernhard Wiggers; Macrinus bis Balbinus by Max Wegner; Gordian III bis Carinus by Max Wegner, Jörgen Bracker and Willi Real", *Gnomon* 53/4 (1981), 375-392.
- Heintze 1959 H. Heintze, "Studien zu den Porträts des 3. Jahrhunderts n. Chr. V: Der Knabe des Acilia Sarcophags", *RM* 66 (1959), 179-180.

- Hill 1964 P. V. Hill, *The Coinage of Septimius Severus and his Family of the Mint of Rome A.D. 193-217*, London, 1964.
- Hill 1979 P. V. Hill, "The Coin-Portraiture of Severus and his Family from the Mint of Rome", *NumChron* 19/139 (1979), 36-46.
- İnan 1965 J. İnan, *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri-Römische Porträts aus dem Gebiet von Antalya*, Ankara, 1965.
- İnan 1975 J. İnan, *Side'nin Roma Dönemi Heykeltıraşlığı*, Ankara, 1975.
- İnan - Rosenbaum 1966 J. İnan - E. Rosenbaum, *Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture from Asia Minor*, London, 1966.
- İnan - Rosenbaum 1979 J. İnan - E. Rosenbaum, *Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei*, Mainz am Rhein, 1979.
- İşkan 2002 H. İşkan, "Zwei Privatporträts aus Patara. Bemerkungen zur Chronologie der Klinenporträts", *Jdl* 117 (2002), 251-282.
- Jones 1926 H. S. Jones, *A Catalogue of the Ancient Sculptures Preserved in the Municipal Collections of Rome: The Sculptures of the Palazzo dei Conservatori*, Oxford, 1926.
- Jucker 2003 I. Jucker, "Rätsel um Plautilla", *AntK* 46 (2003), 72-80.
- Kaya 2008 M. A. Kaya, *Septimius Severus: Romanın Afrikalı İmparatoru*, İstanbul, 2008.
- Kerrigan 2017 M. Kerrigan, *The Untold History of the Roman Emperors*, New York, 2017.
- Mattingly - Sydenham 1936 H. Mattingly - E. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage, IV.1. (RIC), Pertinax to Geta*, London, 1936.
- Meischner 1964 J. Meischner, *Das Frauenporträt der Severerzeit*, Berlin, 1964.
- Nodelman 1982 S. Nodelman, "A Portrait of the Empress Plautilla", *GettyMusJ* 10 (1982), 105-120.
- Özgan 2013a R. Özgan, *Roma Portre Sanatı I*, İstanbul, 2013.
- Özgan 2013b R. Özgan, *Roma Portre Sanatı II*, İstanbul, 2013.
- Özgan 2015 R. Özgan, *Roma Portre Sanatı III*, İstanbul, 2015.
- Poulsen 1969 V. Poulsen, "Portrait of a Roman Lady (Worcester Art Museum)", *The Burlington Magazine* 111/792 (1969), 150-155.
- Rowan 2011 C. Rowan "The Public Image Of The Severan Women", *BSR* 79 (2011), 241-273.
- Schreiter - Gerlach 1689 C. Schreiter - J. H. Gerlach, *Dissertationem juridicam de damnatione memoriae: praescitu superiorum, in florentissima Philurea*, Leipzig, 1689.
- Smith 1998 R. R. R. Smith, "Cultural Choice and Political Identity in Honorific Portrait Statues in the Greek East in the Second Century A.D.", *JRS* 88 (1998), 56-93.
- Varner 2001 E. Varner, "Portraits, Plots, and Politics: Damnatio Memoriae and the Images of Imperial Women", *MemAmAc* 46 (2001),

- 41-93.
- Varner 2004 E. Varner, *Mutilation and Transformation Damnatio Memoriae and Roman Imperial Portraiture* (Monumenta Graeca et Romana 10), Boston, 2004.
- Vermeule 1981 C. Vermule, *Greek and Roman Sculpture in America, California*, 1981.
- Vorster 2007 Ch. Vorster, "The Large and Small Herculaneum Sculptures", Ed. J. Daehner. *The Herculaneum Women: History, Context, Identities*, Los Angeles, 2007, 59-84.
- Wegner 1939 M. Wegner, *Die Herrscherbildnisse antoninischer Zeit*, Berlin, 1939.
- Wiggers - Wegner 1971 H. B. Wiggers - M. Wegner, *Caracalla, Geta, Plautilla: Macrinus bis Balbinus. Das römische Herrscherbild 3.1*, Berlin, 1971.
- Yegül 1981 F. Yegül, "A Roman Lady from a Southern California Collection", *GettyMusJ* 9 (1981), 63-68.

LEVHA 1

1a-b

2a-b

3

4

5

Figür 3-5: Plautilla I. II. ve III. Tip Portreli Sikkeler

6

7

8

Figür 6-7: Plautilla IV. ve V. Tip Portreli Sikkeler

9

10

11

Figür 8-11: Plautilla I. ve II. Tip Anadolu Kökenli Portreli Sikkeler